

Альонкін О. А.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри правового забезпечення безпеки бізнесу
Державний торговельно-економічний університет,
м. Київ

КОНСТИТУЦІЙНЕ ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

Преамбула Конституції України від 28.06.1996 встановлює, що «Верховна Рада України від імені Українського народу..., виражаючи суверенну волю народу, ... на основі здійсненого... усім Українським народом права на самовизначення, ... підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, ... приймає цю Конституцію – Основний Закон України» [1]. Таким чином, за Українським народом, як суб'єктом правовідносин закріплюється належний йому правовий статус.

В теорії права поняття «правовий статус» в цілому визначається як сукупність суб'єктивних прав, юридичних обов'язків і законних інтересів суб'єктів права. До структури правового статусу особи варто віднести перш за все норми конституційного права, які визначають принципи правового статусу; громадянство; правосуб'єктність; основні права, свободи, законні інтереси та обов'язки особи; гарантії її прав і свобод; юридичну відповідальність; правовідносини загального (статусного) типу [2, с. 534-536].

У зв'язку з цим О. Ф. Скакун: зазначає, що «як суб'єкт права народ має загальний і конкретні правові статуси». При цьому наявність загального правового статусу вона пов'язує з тим, що народ визнається джерелом державної влади і має суверенітет як у середині держави так і за її межами. Разом з тим, О. Ф. Скакун наголошує на тому, що «говорячи про народ як суб'єкт права, слід врахувати, що ступінь персоніфікації, організованості народу не дозволяє вважати його безпосереднім суб'єктом юридичних відносин, оскільки в більшості випадків він діє через державу, державні утворення, громадські організації... Як правило, народ виявляє себе як безпосередній учасник політичних відносин (Помаранчева революція у грудні 2004 р. в Україні)» [3, с. 576-577].

З цією точкою зору можна не погодитися, оскільки: *по-перше*, Український народ наділяється не тільки загальним, але й конкретним правовим статусом, у зв'язку з чим має індивідуально-визначені права та обов'язки, може вступати у конкретні правовідносини; *по-друге*, те, що ступінь персоніфікації, організованості Українського народу не дає змоги вважати його безпосереднім суб'єктом юридичних відносин, свідчить, передусім, про недосконалість, застарілість правової системи, нормативно-правових та законодавчих актів певної держави, що передбачають цей статус, а не низький рівень розвитку самого народу, його організованості; *по-третє*, Українська держава також є відносно абстрактним суб'єктом правових відносин, вона вступає у них через складові державного апарату, але ні в кого не виникає

сумнівів стосовно визнання її суб'єктом права та суб'єктом конкретних правових відносин [4, с. 3].

Варто зазначити, що правовий статус Українського народу визначається більш ніж у сімдесяти статтях Основного Закону нашої держави. При цьому можна умовно розрізняти загальний правовий статус та спеціальний правовий статус Українського народу. Загальному правовому статусу притаманний складний структурований характер, обумовлений тим, що Український народ має лише йому належні права та обов'язки. Зокрема лише він є основою для утворення і функціонування Українського суспільства, права та держави; виступає носієм суверенітету та єдиним джерелом влади; тільки він може визначати та змінювати конституційний лад в Україні [4, с. 7-8] тощо.

Спеціальний правовий статус Українського народу має також складний структурований характер і пов'язаний з його спеціальними правами та обов'язками. Наприклад, Розділ I «Загальні засади» Конституції України від 28.06.1996 визначає, що «земля, її надра, атмосферне повітря, водні та інші природні ресурси, які знаходяться в межах території України, ... є об'єктами права власності Українського народу...» (ст. 13); «забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, ... збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави (ст. 16); «захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є ... справою всього Українського народу» (ст. 17) [1]. Відповідні положення Основного Закону нашої держави розкриваються через норми адміністративного, цивільного, трудового земельного, екологічного, кримінального та іншого Українського законодавства.

Таким чином, можна стверджувати, що правовий статус Українського народу – це його правове положення, тобто місце і роль в Українському суспільстві та державі, серед інших суспільств та держав, їх міжнародних об'єднань, визначене шляхом закріплення його принципів, правосуб'єктності, прав та обов'язків, гарантій статусу в Українському законодавстві.

Сформульоване поняття передбачає наявність наступних ознак правового статусу Українського народу: *по-перше*, це правове положення Українського народу, адже це завжди його становище, сукупність стабільних та визначальних ознак та елементів, які демонструють його місце і роль в усіх сферах соціального життя (політиці, економіці, культурі), зносинах з іншими соціальними суб'єктами (внутрішніми і зовнішніми), певну ієрархію (зверхність), субординацію (підпорядкованість) та координацію (узгодженість) між собою; *по-друге*, воно деталізується через місце і роль Українського народу в Українському суспільстві та державі, серед інших суспільств та держав, їх міжнародних об'єднань [4, с. 9].

Варто зазначити, що ці ознаки є взаємо проникними та логічними доповненнями одна одної, адже визначити правове положення Українського народу, насамперед, означає встановити його місце та роль у взаємовідносинах із Українським суспільством та державою, іншими суспільствами та державами, їх міжнародними об'єднаннями. У свою чергу, встановити місце і роль Українського народу можна лише послуговуючись певними критеріями до яких серед іншого належать сфери соціального життя,

зносини з іншими соціальними суб'єктами, певна ієрархія, субординація та координація їх між собою.

Отже, Український народ – це суб'єкт правових відносини, які виникають за участі інших соціальних суб'єктів в середині держави та за її межами. При цьому визначається правовий статус Українського народу його місцем та роллю у відповідних відносинах, які характеризуються закріпленими в Українському законодавстві принципами, правосуб'єктністю, основними правами, свободами, та обов'язками і гарантіями їх реалізації.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 3: Загальна теорія права; редкол. О. В. Петришин (гол.) та ін. Харків: Право, 2017. 952 с.
3. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Харків: Еспада, 2006. 776 с.
4. Альонкін О., Колодій О. Конституційно-правовий статус Українського народу [Електронний ресурс] / О. Альонкін, О. Колодій // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2019. – № 1. – С.5-12